

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
КАТЕДРА СТРАТЕШКИХ И ОДБРАМБЕНИХ СТУДИЈА

ВОЈНА ДИПЛОМАТИЈА – МИРОВНЕ МИСИЈЕ

– ДИПЛОМСКИ РАД –

Ментор:
др Мирослав Младеновић
Професор

Студент:
Павле Ивковић
251/17

Београд, 2025.

Садржај

1. Увод.....	4
2. Војна дипломатија.....	5
2.1 Појам војне дипломатије	5
2.2 Настанак и развој војне дипломатије	8
2.3 Функције војне дипломатије	11
2.4 Методи и средства војне дипломатије.....	12
2.5 Успостављање дипломатских и војнодипломатских односа	14
2.6 Војни аташе и војнодипломатско представништво	14
3. Мировне мисије.....	17
3.1 Појам и правни оквир.....	17
3.2 Историјски развој	18
3.3 Врсте мировних операција	20
3.4 Србија у мировним мисијама	21
4. Однос војне дипломатије и мировних мисија.....	23
4.1 Међусобни утицаји и допринос	23
4.2 Прикупљање података у мировним мисијама	24
4.3 Заснивање веза и економски бенефити	25
5. Закључак.....	27
Литература	28

1. Увод

Војна дипломатија и мировне мисије представљају два међусобно повезана, али различита аспекта међународних односа, који заједно чине важан део глобалних напора за очување мира и сигурности. Војна дипломатија, која се често посматра као продужење традиционалне дипломатије, користи војну моћ и оружане снаге као средство за постизање спољнополитичких циљева.

С друге стране, мировне мисије су специфичне операције које спроводе међународне организације, најчешће Уједињене нације, у сврху очувања или успостављања мира у конфликтним зонама. Мировне мисије могу бити војне, цивилне или мешовите природе, а њихов мандат обухвата широк спектар активности, од надгледања прекида ватре и раздвајања сукобљених страна, до помоћи у обнови институција и спровођењу избора у постконфликтним друштвима. Ове мисије имају кључну улогу у стабилизацији конфликта, спречавању повратка насиља и изградњи трајног мира.

У савременом свету, где су конфликти постали сложенији и мултидимензионални, сарадња између војне дипломатије и мировних мисија постала је неопходна. Док војна дипломатија пружа алате за превентивно деловање и одржавање равнотеже моћи, мировне мисије се фокусирају на дугорочно решавање конфликта и обнову друштава погођених сукобима. Ова синергија омогућава да се конфликти не само зауставе, већ и реше на одржив начин, промовишући стабилност и развој у регионима захваћеним кризама.

Циљ овог рада је да пружи детаљан увид у улогу војне дипломатије и мировних мисија у међународном систему, анализирајући њихов значај, методе деловања и допринос глобалној сигурности.

2. Војна дипломатија

„Нису заиста вешти они који добијају сваку битку, они који без борбе учине непријатељску војску беспомоћном најбољи су од свих“ Сун Цу

2.1 Појам војне дипломатије

Дипломатија представља делатност која је настала и развијала се упоредо са људском историјом. У извесном смислу дефинисана је још у античко доба – већ се у Хомеровој Илијади помињу ратници чији је задатак био да преговарају и посредују између зараћених страна. Сама реч дипломатија потиче од грчке речи *диплома* која у преводу значи исправа или повеља коју би дипломата носио са собом приликом одласка на дужност.

Постоји много дефиниција дипломатије, од тога да је ексклузивна делатност у међународним односима, преко тога да је умеће одржавања односа без улажења у конфликт, па до тога да је главно оруђе спољне политике. У дефинисању војне дипломатије многи аутори су дали свој допринос, у наставку су изнета различита разматрања домаћих и страних аутора, ради њиховог поређења.

„Већина научника и теоретичара који су се бавили дипломатијом констатује да је дипломатија вештина вођења спољнополитичких послова, односно вештина вођења међународних преговора или делатност држава у међународним односима“. (Zečević, 1990:13).

Војна дипломатија се може дефинисати као „институција која планира, организује и води војне односе са иностранством, користећи сопствену методологију у реализацији задатака војне природе у међународним односима“. (Zečević, 1990:17).

„Војна дипломатија представља ангажовање војног потенцијала у служби националних интереса, с намером да утиче на мисао и деловање страних доносилаца одлука. То ангажовање може бити у форми благе сарадње и у

принудној форми мањој од рата, када се војна сила користи за претњу или наметање силовитих санкција, без ангажовања у континуираном насиљу“. (Milenković, 2013:18).

„У дефиницији Бернда фон Штадена се наводи да се „војна дипломатија односи на питања војних задатака, као и учешћа војних представника у преговорима о разоружању и контроли наоружања.“ (Drab, 2018) У овој дефиницији, као и у предходним, може се закључити да је војна дипломатија била виђена као делатност резервисана само за припаднике војске.

Према Пајтинка Ерику војна дипломатија се може дефинисати као скуп активности које углавном спроводе представници ресора одбране, као и других државних институција, у циљу остваривања спољнополитичких интереса државе у области безбедносне и одбрамбене политике, а чије деловање се заснива на коришћењу преговора и других дипломатских инструмената. (Pajtinka, 2016)

На западу, након краја Хладног рата, може се уочити да се термин војна дипломатија све више замењује термином одбрамбена дипломатија. То се дешава због тенденције да се овај појам прошири након промена на међународној сцени. Распадом Совјетског Савеза долази до прекида непријатељства између чланица НАТО-а и бивших совјетских република и ствара се потреба за успостављање дипломатске сарадње. Цивили добијају све већу улогу у одбрамбеној дипломатији и посвећује се више пажње транспарентности у војним пословима ради јачања поверења, што међу савезницима, што међу бившим непријатељима.

Према Котију и Форстеру одбрамбена дипломатија представља коришћење оружаних снага у миру као и инфраструктуре система одбране, најчешће министара одбране, као средства спољне и безбедносне политике. (Kotey et al., 2004) Све је приметније да се одбрамбена дипломатија користи као средство за успостављање добрих односа кроз сарадњу држава, за разлику од војне дипломатије којој је примарни задатак био јачање савеза ради одбијања

непријатеља и прикупљање података. Пример за то може бити НАТО партнерство за мир, којим се развија војна сарадња са државама које нису чланице, међу којима је и Србија.

Одбрамбена дипломатија се фокусира на сарадњу кроз: размену особља, посета на високом нивоу, обиласке бродова и ваздухоплова, заједничких вежби, итд. Њена сврха је да изгради и очува поверење и помогне у развоју демократски контролисаних оружаних снага. (Clark, 2022)

То да одбрамбена дипломатија излази из војне сфере и залази у цивилну говори текст Џима Марфија, који каже да јавно мњење има значајну улогу у одлукама које доносе владе, што народ чини значајним чиниоцем у међународним односима. Одбрамбена дипломатија у данашњем свету мора да умањи непријатељства и развије демократски одговорне оружане снаге, а на све то може утицати одобравање домаће и стране јавности. (Murphy, 2012)

Из наведеног може се закључити да је војна, односно, одбрамбена дипломатија динамичан појам који се мења заједно са променама у међународној заједници. Са проширењем концепта безбедности и појаве нових изазова ризика и претњи, шири се и појам војне дипломатије укључивањем нових актера. Све то утиче на успостављање и очување мира и стабилности кроз јачање партнерстава, демократизације оружаних снага и контроле наоружања кроз међународне институције.

У складу са тим променама, старе дефиниције војне дипломатије, иако значајне за њено проучавање, уступају место новим, које су прикладније актуелним дешавањима.

2.2 Настанак и развој војне дипломатије

„У војним операцијама нисам никога консултовао, у дипломатским операцијама консултовао сам свакога“ Наполеон Бонапарта

За настанак војне дипломатије везује се слање Наполеоновог капетана Де Лагранжа у Француску амбасаду у Бечу 1806. године. (Zečević, 1990) Он је као други секретар обављао задатке војне природе, а његов задатак био је праћење стања и покрета аустријских пукова. Сакупљао је и достављао информације искључиво војног карактера.

Између 1810. и 1852. године долази до појаве легалних војнодипломатских представника, аташеа. Први војни аташеи били су официри копнене војске који су били делимично оспособљени за обављање те функције. Њихов избор вршен је из круга генералштабних официра, а од њих су тражени подаци политичке, војне, демографске, научне, економске и географске природе са циљем брзог и ефикасног дефинисања спољнополитичких догађаја и предузимања адекватних мера. (Zečević, 1990) У том периоду њихова улога била је више обавештајна него дипломатска.

Шездесетих година 19. века долази до стварања функције поморског војног аташеа, а са развојем ратног ваздухопловства почетком 20. века долази до појаве и ваздухопловног војног аташеа.

Дакле, на самом почетку, војна дипломатија била је ексклузивна делатност високо образованог, и за њу обученог, официрског кадра.

Први светски рат убрзао је стварање нових војнодипломатских представништава због потребе за обавештајним подацима војне и политичке природе. Током самог рата, у Швајцарској која је била неутрална, се одвијао дипломатски обавештајни рат јер су на њеној територији биле присутне дипломате и војни аташеи зараћених

страна. На мировним преговорима у Паризу војна дипломатија је била ангажована у великој мери на вођењу преговора и у одређивању судбине поражених држава.

Између два рата све државе улажу у војну дипломатију, док општа бива запостављена. То се дешавало због потребе државног и војног руководства за информацијама које су указивале на избијање новог рата.

Знатно се увећава број војнодипломатских представника, иако је Версајским уговором било дефинисано да поражене државе не могу упућивати војне изасланике у иностранство. Већ тада усталила се пракса слања војних аташеа тако да су они постали саставни део дипломатских представништава. Убрзо су чланице бивших Сила Осовине поново успоставиле војне аташее при својим дипломатским представништвима. (Milenković, 2013)

По доласку на власт Хитлер развија тоталитарну дипломатију чије је основно начело била масовна шпијунажа уз стварање агентура, а основни носилац је била војна дипломатија.

Током другог светског рата неопходна је била прецизна организација и сарадња код савезника, поготово приликом заједничких операција на једном или више фронтова. У организацији је била неизоставна улога војнодипломатског представништва као сталне војнодипломатске институције.

У земље попут Југославије, у којима су постојали народноослободилачки покрети, савезници су слали војне мисије које су касније прерастале у војнодипломатска представништва.

Након рата одвија се тајни рат дипломатије и обавештајних служби између САД-а и СССР-а око сфера утицаја. Касније то прераста у хладни рат у коме су се индиректно водиле борбе између бивших савезника.

Значајан догађај представља усвајање Бечке конвенције о дипломатским односима 1961. године, која и данас представља међународни правни оквир који регулише дипломатске и војнодипломатске односе.

Већ наредне године се цео свет нашао на ивици нуклеарног рата, током Кубанске ракетне кризе. Као одговор на постављање америчких ракета у Италији и Турској, СССР је поставио своје нуклеарне пројектиле на Куби, што је, подразумевано, окарактерисано као директна претња САД-у. Ова војна криза је разрешена мирним путем и кроз изузетне дипломатске напоре, повлачењем ракета СССР-а са Кубе.

Завршетком Хладног рата долази до великих промена светских размера и до стварања новог друштвеног поретка. С једне стране руши се Берлински зид и распада се СССР чиме долази до смањења улоге земаља у којима влада социјалистичко друштвено уређење. С друге стране остаје једна војна супер сила – САД, а капитализам јача. (Zečević, 1990) Све ове промене су у великој мери утицале на даљи ток развоја војне дипломатије, у потпуно новим условима и другачијем друштвеном окружењу.

Престанак конфронтације отворио је врата НАТО-у да успостави односе са бившим чланицама Варшавског уговора, док је Русија задржала свој утицај у бившим Совјетским републикама у Азији, преко Организације Уговора о колективној безбедности. У Европи долази до ширења утицаја НАТО-а и земље источне Европе, које су некада биле под руским утицајем, приступају савезу. Приступањем балтичких земаља, НАТО излази на границу са Русијом, а односи Москве и Брисела, односно Вашингтона, се све више погоршавају. Обновљено непријатељство се распламсава обарањем проруске власти у Украјини и њеним приближавањем западу. У Украјини избија грађански рат између нове власти и проруских сепаратиста, а након вишегодишњих дипломатских напора да се сукоб обустави, долази до његове кулминације директним уласком Русије у рат са Украјином. Ови догађаји утицали су на реакцију НАТО чланица, које су

одбрамбеном дипломатијом радиле на очвршћавању савеза, увођењу санкција Русији, и прикључивању Шведске и Финске.

Такође, безбедносни изазов представља непрестана претензија Кине на Тајван, који је под заштитом САД-а, што отвара могућност за отворени сукоб. Уз рат Израела са Палестином и исламским земљама које је подржавају, може се рећи да је одбрамбена дипломатија у целини на огромном искушењу у спречавању новог сукоба светских размера.

2.3 Функције војне дипломатије

Основна функција војне дипломатије је представљање оружаних снага, заштита њених интереса, представљање сопствене државе, заштита државних интереса и заштита интереса припадника оружаних снага и припадника државе. Функција војне дипломатије извире из њеног основног циља и опредељења да за потребе оружаних снага извршава есенцијалне дипломатске, обавештајне и друге задатке. (Milenković, 2013)

Према наводима из Бечке конвенције о дипломатским односима може се закључити да су функције војнодипломатске мисије следеће:

1. представљање министарства одбране и војске државе која акредитује код државе код које се акредитује
2. заштита интереса министарства одбране и војске државе која акредитује и њених припадника, у границама које дозвољава међународно право, у држави код које се акредитује
3. преговарање са министарством одбране и војском државе код које се акредитује

4. обавештавање свим дозвољеним средствима о условима и развоју догађаја у држави код које се акредитује и подношење извештаја о томе министарству одбране државе која акредитује
5. унапређење пријатељских односа и развијање војних односа између државе која акредитује и државе код које се акредитује (Већка конвенција о дипломатским односима, 1961)

2.4 Методи и средства војне дипломатије

„Добар циљ увек оправдава средства, а њихова примена добрим делом зависи од моралних карактеристика извршиоца. Не треба заборавити да не убија оружје већ човек“ Роман Ронин

Модерно организовање обавештајних служби доживљава експанзију после Другог светског рата, док се пре тога рад војнодипломатских представника заснивао на личном искуству, умешности, интелигенцији и способности официра да се брзо прилагоде одређеним ситуацијама. Изучавање метода рада обавештајних служби је од изузетног значаја, јер се приликом оцењивања рада и праваца делатности војнодипломатских представника полази од метода које су примењене. Поред посебних метода (агентурни метод, метод коришћења техничких средстава, ...), војнодипломатски представници користе методе којима се служе друштвене науке у својим истраживањима (анализа садржаја, испитивање, посматрање, статистичка метода, дедукција, апстракција, ...).

У пракси је устаљена подела на легалне и забрањене (илегалне) методе рада војнодипломатских представника у држави пријема.

Из групе легалних метода рада може се издвојити званична активност војнодипломатских представника, али и бројне друштвене активности које се реализују у свакодневном раду.

С друге стране, користе се и забрањене методе рада (агентура, метод коришћења техничких средстава, метод прикривеног прикуљања података, метод инфилтрације).

Који ће се метод користи и у којој комбинацији зависи од међудржавних односа, војнообавештајне и контраобавештајне политике, задатака војнодипломатских представника, обавештајно-информационе ситуације у држави пријема. Методе нису статичне, већ променљиве и уско повезане и утичу на деловање војнодипломатских представника у држави пријема. (Milenković, 2013)

Методи војне дипломатије подразумевају коришћење техничких, хемијских и других средстава, као и направа за извршавање задатака. Средства која се користе могу се поделити према технолошкој припадности и намени.

Према технолошкој припадности могу се поделити на техничка средства (за фотографисање и снимање, прислушкивање и заштиту) и хемијска средства (тајно мастило и микро тачка, средства за привремено онеспособљавање).

Према намени могу се поделити на офанзивна (одашиљачи, фото апарати, камере,...) и дефанзивна (ометачи снимања разговора, детектори за откривање уграђених одашиљача, ...).(Zečević, 1990)

Поједини аутори војне дипломате поистовећују са шпијунима, а разлог за то је што се методе које примењују увек налазе на граници легалног и илегалног. Они својим радом обезбеђују информације о војним снагама и стању у земљи пријема, које могу ставити у предност сопственој држави било у међународним односима или будућем сукобу.

2.5 Успостављање дипломатских и војнодипломатских односа

„Успостављање дипломатских односа наступа после признавања држава, конститутивног или декларативног, односно признавањем *de jure* и *de facto*. Успостављање дипломатских односа начелно зависи од признавања држава и влада“. (Zečević, 1990: 98-99)

По успостављању дипломатских односа и отварања амбасаде у држави пријема стичу се правни и практични услови за отварање сталног војнодипломатског представништва. Отварање војнодипломатског представништва може бити договорено од стране министара одбране или начелника генералштабова, односно војном дипломатијом на врху, када постоје добри односи двеју држава. Тај поступак произилази из заузетог званичног политичког става њихових држава. Технички део успостављања војнодипломатских односа одвија се акредитацијом првог војнодипломатског представника у држави пријема.

Што се тиче српске дипломатије, пракса је да се унапред саопшти име лица за које се планира да буде војни аташе у нашој земљи, а оваква пракса проистиче из Бечке конвенције о дипломатским односима.

2.6 Војни аташе и војнодипломатско представништво

„У свакој земљи и на сваком језику, термин војни аташе је једино синоним за ишијуна“ Павел Монат, пољски пуковник

„Професионално војно лице или професионални војник који је одлуком председника државе или министра одбране одређен за војнодипломатског представника у иностраној држави добијао је много различитих назива који су у суштини означавали једну функцију. У Војном лексикону војни изасланик дефинисан је као војно лице, члан дипломатског представништва, које представља и заступа оружане снаге своје земље пред оружаним снагама друге државе. Поред

војног изасланика који представља целокупне оружане снаге, могу бити и војни изасланици видова или помоћници војних изасланика за видове, односно поједине секторе делатности (војноекономске и сл.).“ (Milenković, 2013: 22)

Термин аташе има прецизно значење у дипломатији. Официр војске само послат у иностранство није аташе, он мора да добије дипломатски статус као и дипломатски имунитет. На самом почетку војни аташе имао је мешовите функције у међународним односима. Он је делимично био дипломата, војник, извиђач и често није био добродошао. Војни аташеи били су очи и уши државе у иностранству пре употребе сателитских слика и примене модерне технологије. (Shae, 2004: 50)

Термин војна дипломатија је био и још увек је тесно повезан са улогом војног аташеа. Аташе, као пандан амбасадору, је дипломата у униформи са пуним дипломатским статусом, чија је дужност била да посматра и процењује војна дешавања у држави пријема, као и успостављање и одржавање блиских односа са војном елитом. Ова пракса се појавила као део дипломатије у Европи у деветнаестом веку и остала непромењена све до средине 1980-их година. Битан заокрет у природи и сврси међународних војних односа одиграо се заједно са завршетком Хладног рата. Са променом у перцепцији безбедности, шире се и дужности војног аташеа. (Swistek, 2012: 81)

Војни аташе у држави пријема користи различите прилике ради стицања контаката од којих прикупља корисне информације или сам то чини приликом посета државним званичницима, на званичним пријемима, у посетама војних установа и приликом присуствовања војним вежбама и парадама. Овим путем може сазнати у каквом су стању оружане снаге у држави пријема и каквим наоружањем располажу.

„Војнодипломатско представништво је акредитована стална мисија оружаних снага једне државе у другој – држави пријема, у складу са међудржавним споразумом о успостављању таквих мисија. Формално и организационо војнодипломатско

представништво је део дипломатско-конзуларног представништва земље именовања у држави пријема, чији је представник потчињен амбасадору, као шефу дипломатске мисије. Међутим, у функционалном смислу војнодипломатско представништво је оперативно везано за Министарство одбране или Генералштаб оружаних снага“. (Bošković, 2017: 109)

Војни аташе и војнодипломатско представништво преставаљају кључне компоненте у систему међународних односа, нарочито када је реч о војним питањима и безбедности. Кроз развијање билатералних војних односа они јачају међусобно поверење и умањују ризик од сукоба. Прикупљањем и достављањем релевантних података из државе пријема, они утичу на обликовање спољне политике своје државе. Такође, изасланици одбране служе као саветници амбасадора по војним питањима.

Шема 1: Место и улога војнодипломатског представништва (Milenković, 2013)

3. Мировне мисије

„На крају, све се своди на вредности. Желимо да свет који наша деца наследе буде дефинисан вредностима убележеним у Повељи Уједињених нација: мир, правда, поштовање, људска права, толеранција и солидарност“ Антонио Гутереш, Генерални секретар Уједињених нација

3.1 Појам и правни оквир

„Мировне операције, у ширем смислу, представљају инструмент за одржавање међународног мира и безбедности, а у својој реализацији се могу ослонити на оружану силу. У ужем смислу, представљају привремену делатност, на основу и у оквиру система колективне безбедности која обухвата ангажовање међународних оружаних снага, под руководством надлежних органа УН у акцијама које немају обележја ратних дејстава.“ (Vukičević, 2009:40)

Као правни основ за успостављање мировних операција узима се Повеља Уједињених нација, тачније поглавља VI и VII. Глава VI Повеље регулише мирно решавање спорова и она представља основ за успостављање тзв. традиционалних мировних операција. Главом VII дефинишу се акције у случају претње миру, повреде мира или аката агресије. (Rokvić, 2017)

Такође и Међународно право људских права представља оквир за успостављање мировних операција јер се оне морају спроводити у складу са пуним поштовањем основних људских права као и Међународно хуманитарно право, пре свега Женевске конвенције (1949.) и Допунски протоколи (1977.). (Rokvić, 2017)

Стога, мировне операције представљају заједничке напоре великог броја држава за решавање различитих конфликта који представљају опасност по целу међународну заједницу, а правни оквир усвојен у међународним институцијама представља предуслов за њихово успешно извршење.

3.2 Историјски развој

Првобитни облици мировних мисија појавили су се још у 19. веку и за њих је карактеристично да су мировне операције спроводиле коалиције држава и колонијалне силе самостално.

Након завршетка Првог светског рата долази до стварања Лиге народа у чију надлежност прелазе задаци остваривања колективне безбедности. На жалост, Лига народа није била у могућности да спречи нови светски рат, што је био њен циљ. После Другог светског рата на темељима Лиге народа је формирана Организација Уједињених нација чија су поглавља VI и VII послужила као основ модерних мировних мисија.

Мировне операције прве генерације карактерисало је укључивање снага УН-а у одржање мира уз сагласност зараћених страна након постигнутог примирја. Прво такво ангажовање представља посматрачка мисија у Грчкој 1947. године због оптужби Грчке на рачун Југославије да помаже комунисте у грађанском рату који се одвијао на њиховој територији. Након тога следи интервенција у Палестинском сукобу и у борбама око Кашмира. (Rokvić, 2017)

Међутим, термин мировних операција појављује се тек 1956. године током Суецке кризе. Важно је напоменути да је у тој мировној мисији УН-а учествовала и Југословенска народна армија. Југословенски контингент бројао је око 21% свих снага те мировне мисије, док су укупни губици одреда износили 7,5% укупних губитака снага УН-а. То је уједно била и прва мисија у којој су учествовале оружане снаге. (Vesić, 2010)

У току спровођења мировних операција УН су се суочавале са многобројним проблемима, за шта је добар пример операција у Конгу која је успостављена 1960. године. Тада је дошло до поделе међу сталним чланицама Савета безбедности. СССР и Француска су биле против измене мандата мисије и ускратиле су њено

финансирање. Такође је СССР заузео став да мисија служи САД-у као средство у остваривању њихових интереса, а не циљева Савета безбедности. Следећи догађај који је довео до урушавања угледа УН је било постављење Курта Валдхајма за генералног секретара УН и поред чињенице да је био официр Хитлерове војске.

Крајем 80-тих година прошлог века долази до трансформације и унапређења мировних мисија, за шта су заслужна три фактора: распад СССР-а чиме је Савет безбедности лакше доносио одлуке (смањено је стављање вета на одлуке), демократизација и ширење људских права су довели до тога да су мировне операције почеле да се посматрају као политички пожељне, и на крају, државе су у том периоду имале јаче војне капацитете и неке од њих су виделе мировне операције као средство за оправдање војних буџета. (Rokvić, 2017)

Завршетком Хладног рата настају операције одржавања мира друге генерације пред које су стављени много тежи задаци. Карактерише их интервенција снага УН-а током самог трајања сукоба. У те задатке је био укључен мониторинг, надзор и спречавање сукоба који су могли да трају годинама. (Dulić, 2008)

Трећа генерација мировних операција представља наметање мира зараћеним странама без њихове сагласности, најчешће у грађанским ратовима. Њих одликује одвијање приликом хуманитарних криза које су приморавале велики број људи на избеглиштво због чега су оне биле изузетно сложене. (Dulić, 2008)

Многи неуспеси мировних мисија, попут оних у Руанди и Босни, још више дају на значају превентивној дипломатији у спречавању будућих сукоба. На жалост, проблеми са којима се суочава међународна заједница попут све учесталијих регионалних сукоба који као за последицу имају велике миграције људи, говоре нам о томе да ће мировне операција у будућности морати да се трансформишу како би УН могле адекватно да реагују.

3.3 Врсте мировних операција

Према Вукичевићу подела мировних операција је извршена на следећи начин.

1. Операција успостављања мира (*peacemaking*) – изводи се након што сукоб почне и подразумева дипломатске активности, али и директну и индиректну употребу војних средстава
2. Операција наметања мира (*peace enforcement*) - изводи се у току сукоба ради прекида ватре и постизања мировног споразума. Мировне снаге у овом случају морају користити и силу принуде, али и да непристрасно примењују мировни споразум
3. Операција очувања мира (*peace keeping*) – изводи се након постизања споразума или прекида ватре. Карактерише је минимална употреба силе
4. Операција изградње мира (*peace building*) – циљ је решавање узрока сукоба, што је дуготрајан процес и може се извршавати паралелно са осталим врстама мировних операција (Vukičević, 2009)

Вилијамс и сарадници пак, мировне операције деле на другачији начин.

1. Традиционалне мировне операције (*traditional peacekeeping*) – операције које прате и врше надзор примене споразума о прекиду ватре
2. Операције ширег одржања мира (*wider peacekeeping*) – операције које воде ка успостављању демократске власти и општем развоју друштва, подстичу економски развој. Карактеристично за њих је да се успостављају у условима унутрашњих сукоба
3. Операције наметања мира (*peace enforcement operation*) - операције које су овлашћене од стране Савета безбедности да принуде сукобљене стране да се придржавају мировних споразума и укључују и употребу војне силе

4. Операције изградње мира (*peace building operation*) – операције које треба да обезбеде могућност изградње институција земље која је била у сукобу и да смање ризик да земља поново уђе у сукоб
5. Операције подршке миру (*peace support operation*) – операције чији је циљ трансформација земље која је била у ратном сукобу како би самостално одржавала мир. (Rokvić, 2017)

Ове поделе дају нам увид у развој и трансформацију мировних мисија у складу са новим изазовима који се непрестано стављају пред њих. Поред њихових различитости, циљ је увек исти, а то је успостављање и очување међународног мира и безбедности, применом различитих метода, од преговора и успостављања тампон зона, до примене војне силе.

3.4 Србија у мировним мисијама

Друга мисија Војске Србије представља учешће у изградњи и очувању мира, а остварује се међународном војном сарадњом и учешћем у мултинационалним операцијама. Учесће Војске Србије у таквим операцијама представља интерес од државног значаја због јачања спољнополитичког утицаја. (Rokvić, 2017)

Припадници ЈНА су од 1956. године учествовали у многобројним мисијама УН-а, све до почетка грађанског рата на простору бивше СФРЈ. Само током мисије на Синају било је укључено преко 14.000 припадника ЈНА, што није случајно, јер је тадашња СФРЈ имала водећу улогу у покрету несврстаних земаља, а учешће је довело до подизања угледа земље. (Vesić, 2010)

Након завршетка грађанског рата и промене власти, створили су се услови да се СР Југославија поново активира у мировним операцијама, што се догодило 2002. године учешћем војних посматрача у Источном Тимору. Усвајањем Закона о употреби Војске Србије и других снага одбране у мултинационалним операцијама

ван граница Републике Србије 2009. године регулисано је учешће припадника Војске Србије и других снага у мултинационалним операцијама. (Rokvić, 2017)

Учешће Војске у мировним операцијама значајно је, не само због повећања спремности наших снага и провере способности припадника Војске, већ и због повећања угледа у свету и развијања пријатељских односа.

Наша држава је учествовала у многим мировним мисијама, претежно на Азијском и Афричком континенту. Мировне мисије у којима је учествовала су:

- Египат 1956 – 1967
- Конго 1960 – 1964
- Јемен 1963 – 1964
- Кипар 1964
- Либан 1978
- Ирак и Иран 1988 – 1991
- Намибија 1989 – 1990
- Ангола 1989 – 1991
- Источни Тимор 2002 – 2005
- Бурунди 2004 – 2006
- Демократска Република Конго 1995
- Либерија 2003
- Обала Слоноваче 2004
- Чад и Централноафричка Република 2007 (Vesić, 2010: 8)

4. Однос војне дипломатије и мировних мисија

4.1 Међусобни утицаји и допринос

Већина мировних мисија се одвија у подручјима захваћеним оружаном сукобом или у онима у којима је мир недавно успостављен, због чега се ангажује војна дипломатија. Војне дипломате у земљи у којој се успоставља мировна мисија морају да упознају власти својих земаља са реалним војно-политичким стањем и тиме допринесу у планирању, организовању и координацији будуће мисије.

„Од позних 1980-их многе мировне операције су комбиновале војне и дипломатске активности са хуманитарном подршком за цивилно становништво предвођене војним јединицама, обично ради спасавања живота и ублажавања патње масовног типа. Оваква подршка може да подразумева спровођење, асистирање или обезбеђење испоруке хране и медицинских потрепштина, заштиту цивилног становништва итд. Операције хуманитарне подршке су такође искључиво вођене од стране оружане снаге, независно од других актера. Ово се дешавало у различитом обиму, под различитим мандатима и подједнако у пријатељском као и у непријатељском окружењу“. (Dulić, 2008:130)

Војна дипломатија може утицати на развијање добрих односа оружане снаге различитих држава и тиме допринети њиховој сарадњи што олакшава планирање и организовање мировних мисија.

Војном дипломатијом могу се договорити и заједничке вежбе које обезбеђују спремност оружане снаге за реаговање у кризним ситуацијама током извршења задатака мировних мисија.

Један од алата војне дипломате је политички притисак који се користи за наметање мира кроз претње војном интервенцијом. Пример за то може бити притисак НАТО-а на СР Југославију 1999. године због сукоба на Косову и Метохији. Притисак није

имао очекиване ефекте због чега је уследила војна интервенција, без сагласности Савета безбедности.

Успешне мировне операције доприносе јачању пријатељских односа између држава које учествују у мировној мисији и држава на чијој се територији мировна мисија спроводи и обезбеђују сарадњу у будућности.

Мировне мисије укључују сарадњу са различитим државама и културама што захтева од војног дипломате да разуме и прилагоди се различитим начинима размишљања и деловања. Ова специфична улога комбинује војно знање и дипломатске вештине како би се обезбедила сигурност и успех мировне мисије што је од суштинског значаја за одржавање међународног мира и стабилности.

4.2 Прикупљање података у мировним мисијама

Рад војног дипломате у мировним мисијама је комбинација дипломатске и обавештајне активности у циљу осигурања мира и стабилности у подручјима конфликта. Војни дипломата има задатак да прикупља, анализира и преноси обавештајне информације које могу бити од значаја за доношење одлуке и планирање операција унутар мировне мисије.

Војни аташеи су примарни извори информација о борбеном стању војске државе пријема, њеној спремности и личностима од значаја у систему одбране. (Hughes & Oleson, 2016) Ови подаци могу бити корисни за боље разумевање стања у земљи у којој се одвија мировна мисија, као и планирање војних капацитета.

Информације које се односе на безбедносну ситуацију, политичке токове, друштвено економске услове, као и друге факторе који могу утицати на стабилност у региону прикупљају из различитих извора (локални контакти, друге дипломате, војне јединице на терену, међународне организације).

„Подаци добијени на различите начине постају корисни тек после тога кад се подвргну неопходној анализи и неопходној провери. Основа за многе радне неуспехе не лежи у игнорисању информације, већ у њеној погрешној анализи. Подаци се по правилу оцењују по истинитости, значају, усаглашености, потпуности и могућности коришћења.“ (Ronin, 2009: 56)

4.3 Заснивање веза и економски бенефити

Мировне мисије представљају прилику за војног дипломату да успостави контакте са припадницима локалних власти и приволи на сарадњу лица за која сматра да могу бити квалитетан извор информација у будућности. Ови контакти могу послужити за касније упостављање добрих односа и веза и допринети будућој сарадњи држава.

Добри односи успостављени током трајања мировних мисија омогућавају успостављање економских односа и војне трговине. Ту до изражаја долази функција војно-економског представништва која се бави војном трговином, кооперацијом у области војне индустрије, војним реекспортом, сервисирањем и оправком наоружања и војне опреме који су експортирани, односно произведени у фабрикама сопствене индустрије. Држава остварује додатну зараду путем ангажовања стручног кадра за обуку припадника локалних оружаних снага за руковање оружјем и оруђем које је произвела.

„Односе међу оружаним снагама диктира спољна политика, коју држава тренутно води и ти односи се морају уклапати у ту политику, пратити њен развој, унапређење, или стагнацију и свако погоршање односа, које се прво манифестује на војне односе, а у тим односима најпре на плану војно-економске сарадње. Заопштравања и погоршање односа могу бити различита, од прекида војних програма, испоруке материјала и војне опреме, резервних делова, ускраћивање реекспорта наоружања и војне опреме за друге испоручиоце до отворених

непријатељстава. Ти индикатори лако су уочљиви јер имају своје реално манифестовање које се видно показује у међународним односима“. (Zečević, 1990: 87)

Свако погоршање односа међу државама се негативно одражава, како на мировне мисије тако и на војнодипломатско представништво. Неповерење утиче на проток обавештајних података који могу бити круцијални за успех мисије. Исказивање непријатељства према припадницима мировне мисије може довести до смањења ангажовања, па чак и до повлачења припадника мировне мисије.

5. Закључак

Војна дипломатија од свог настанка представља један од најбитнијих чинилаца међународних односа. Војне дипломате су од великог значаја и њихов обавештајни рад обезбеђује непроцењиве информације за државно руководство. Те информације се могу користити за предвиђање дешавања у региону и свету и омогућују процену потенцијалних изазова, ризика и претњи по безбедност државе. Такође, војнодипломатски представници имају кључну улогу у одржавању односа оружаних снага и успостављању њихове сарадње.

Мировне мисије, било да се спроводе под окриљем Уједињених нација, регионалних организација или као део коалиционих снага, представљају виталан механизам за очување међународног мира и безбедности. Ове мисије обухватају широк спектар активности укључујући надзор прекида ватре, заштиту цивила, разоружање, као и пружање хуманитарне помоћи.

У данашњем свету који карактеришу чести регионални сукоби, оружане побуне и револуције, као и терористичко деловање, мировне мисије су од изузетног значаја за успостављање и очување међународне безбедности. Због природе проблема са којима се међународна заједница суочава неизоставна је употреба оружаних снага у мировним мисијама. У тим околностима своју улогу проналази и војна дипломатија.

Успех мировних мисија зависи од координације оружаних снага и тачних и правовремених информација са терена које могу доћи од стране војних аташеа. Војна дипломатија, кроз своје ангажовање у мировним мисијама, не само да помаже у стабилизацији кризних подручја, већ доприноси глобалном напору ка очувању међународног поретка заснованог на сарадњи и дијалогу. Улагање у војну дипломатију и мировне мисије представља улагање у будућност међународне безбедности.

Литература

- Bečka konvencija o diplomatskim odnosima iz 1961.godine
- Bjelajac, M. (2010). *Diplomatija i vojska, Srbija i Jugoslavija 1901-1999*. Beograd: Medija centar „Odbrana“
- Bošković, M. (2017) *Leksikon bezbednosti*, Pravni fakultet Novi Sad i Službeni glasnik
- Vesić, Z. (2010). *Vojska Srbije u mirovnim misijama*. Beograd: Ministarstvo odbrane Republike Srbije
- Vukičević, D. (2009). *Operacije u miru*. Beograd: Vojnoizdavački zavod
- Drab, L. (2018). *Defence diplomacy – an important tool for the implementation of foreign policy and security of the state*. Preuzeto 06.okrobra 2024., sa <https://securityanddefence.pl/Defence-diplomacy-an-important-tool-for-the-implementation-of-foreign-policy-and,103330,0,2.html#ref4>
- Dulić, D. (2008). *Mirovne i humanitarne operacije*. Beograd: Fakultet bezbednosti
- Zečević, M. (1990). *Vojna diplomatija*. Beograd: Vojnoizdavački i novinski centar
- Kotey, A., Forster, A. (2004). *Reshaping defence diplomacy: new roles for military cooperation and assistance*. Oxford University Press for the International Institute for Strategic Studies
- Milenković, A. (2013). *Vojnodiplomatsko predstavništvo, teorija i praksa*. Beograd: Medija centar „Odbrana“
- Murphy, J. (2012). *The need for defence diplomacy*. Preuzeto 03. novembra 2024., sa <https://rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/need-defence-diplomacy>
- Pajtinka, E. (2016). *Military Diplomacy and Its Present Functions*. Preuzeto 06.oktobra 2024., sa <https://bibliotekanauki.pl/articles/1836635.pdf>
- Rokvić, V. (2017). *Sistemi odbrane* Beograd: Fakultet bzbednosti
- Ronin, R. (2009). *Obaveštajni rad, praktični priručnik*. Beograd: Fakultet bezbednosti.
- Shae, T. (2004). *Transforming Military Diplomacy*. JFQ 38, 49-52
- Swistek, G. (2012). *The Nexus Between Public Diplomacy and Military Diplomacy in Foreign Affairs and Defense Policy*. The Quarterly Journal Spring 2012, 79-86
- Hughes, G.P. & Oleson, P.C. (2016). *Diplomacy & Intelligence*, *Journal of US Intelligence Studies*, 22 (1), 47-52.
- Clark, S. (2022). *Defence diplomacy: a velvet- glove approach in a plastic- glove world*. Preuzeto 03. novembra 2024., sa <https://www.cfc.forces.gc.ca/259/290/308/305/clark.pdf>
- Cu, S. (2014). *Umeće ratovanja*. Beograd, IP Babun

ИЗЈАВА О АКАДЕМСКОЈ ЧЕСТИТОСТИ

Изјављујем да сам у приложеном раду поштовао/ла сва правила о академској честитости.

Овај писани рад резултат је искључиво мог личног рада, темељи се на мојим истраживањима и ослања се на наведену литературу.

У Београду, дана _____ године.

Потпис студента:
